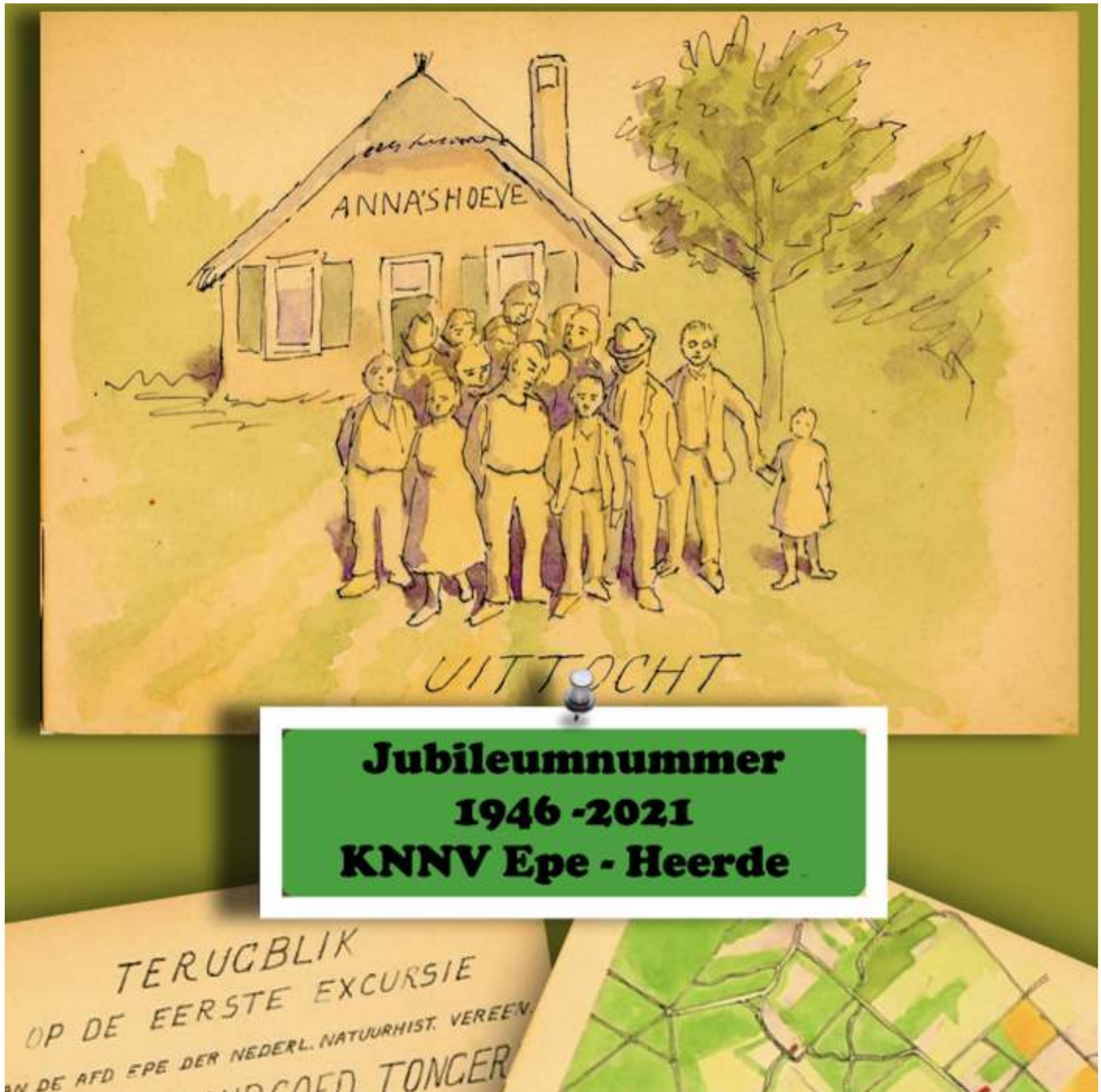


Natuurklanken

oktober - november - december 2021 nummer 4



Adressen

Bestuur

Voorzitter Freddy Brugmans
voorzitter@epe-heerde.knnv.nl
Secretaris Yvonne Zeegers
secretaris@epe-heerde.knnv.nl
Penningm. Ron Roovers
penningmeester@epe-heerde.knnv.nl
Algemeen lid Wim Oosterloo
contactpersoon natuurbescherming

Algemeen lid Vacature

Ledenadministratie

Yvonne ledenadministratie@epe-heerde.knnv.nl
Zeegers

Website

landelijk www.knnv.nl
afdeling epe-heerde.knnv.nl
Webmaster Herman Snoek
info@epe-heerde.knnv.nl

Contactpersoon werkgroepen

Planten Egbert de Boer

Paddenstoelen Herman Snoek
info@epe-heerde.knnv.nl
Insecten Gerard Plat
Geologie en
Landschap Tjada Amsterdam
Mossen Mariet van Gelder
Vogels zie website epe-heerde.knnv.nl
Zoogdieren Frans Bosch

Natuurpadcommissie

Tjada Amsterdam
Margriet Maan

Tuinambassadeur

(Elly ter Stege) Vacature

Colofon

Wat doen wij

KNNV Epe-Heerde is een actieve vereniging. Naast ontspanning doen we inventarisaties van flora en fauna, gegevens die de landelijke databanken voorzien van nuttige informatie in ons werkgebied. Op het gebied van natuurbescherming houden we de ontwikkelingen in de regio bij en geven we advies en commentaar in het belang van de natuur.

Over Natuurklanken

Natuurklanken is het afdelingsblad van de Koninklijke Ned. Natuurhistorische Vereniging (KNNV), vereniging voor veldbiologie, afdeling Epe-Heerde. Het wordt verspreid onder de leden en verschijnt vier maal per jaar.

Coördinatie bezorging

Wim en Paula Bijlsma

Redactie en digitale kopij

Lita Keuskamp, Joke van Litsenburg, Herwin Looman
Kopij naar: redactie.knnv.eh@outlook.com
Sluitingsdatum kopij volgende Natuurklanken:
1 december 2021.
Foto's graag in hoge resolutie en apart aanleveren.

Contributie en lidmaatschap

Leden € 30,-- per jaar
Huisgenootleden € 12,50 per jaar
Leden van andere KNNV afdelingen € 10,- per jaar
Contributie betalingen steeds vóór 1 maart naar:
Rabobank IBAN: NL69RABO0101.219.865 t.n.v.
penningmeester KNNV afd. Epe-Heerde, Weteringdijk
47, 8166 KS Emst
Indien u het lidmaatschap wilt beëindigen dan dient dit schriftelijk te gebeuren (via ledenadm.) vóór 1 november voorafgaand aan het nieuwe lidmaatschapsjaar.



Uit Natuurklanken 1984

Inhoud

75 jarig jubileum KNNV Epe-Heerde	4
Zo ging dat toén!	5
Wissel's wetenswaardigheden	6
Boommarter	7
75 jarig jubileum	8
Planning Werkgroep Paddenstoelen 2021 4e kwartaal	9
Enkele krantenartikelen uit 1958, 1960 en 1984	11
Publicaties KNNV Epe-Heerde	12
Van tekening naar foto	13
Van de BLAUWE KNOOP	16
Een bijzondere bestuursherinnering	17
Tussen heuvels en rivier	18
Schijnrups	19
Waarnemingen gebundeld	19
Waarnemingen Wollige vingerhoedskruid en Bijenorchtis	19
Jeneverbessen in Vaassen	20
Winterprogramma van de Plantenwerkgroep 2021-2022	21
Stenuilen in Heerde - Een beschouwing 1975-2020	22
Waarneming Blauwe breedscheenjuffer	25
Nachtvlinders	26
Campinglife	26
Tussen heuvels en rivier	27
Wat het landschap je vertelt	28
75 jaar Natuurklanken	29
Excursies in beeld	30
Grensverkeer	31

Agenda:

04 oktober	Wandelen met Wim
10 oktober	Vogelexcursie Vorchterwaarden in Vorchten
.. oktober	Plantenexcursie stoeplantjes
16 oktober	Waterdierjes zoeken bij de Cannenburch
17 oktober	Paddenstoelen-excursie Cannenburch
28 oktober	Lezing door Tariq Stark van het Ravon "Monitoring Amfibieën en reptielen op de Veluwe"
29 oktober	Excursie Sprengen en beken - Vaassen/Niersen
30 oktober	Excursie Renderklippen - werkgroep Geologie

verdere informatie te lezen op de website: epe-heerde.knnv.nl

75 jarig jubileum KNNV Epe-Heerde

“Sla een vlieg dood en U slaat een wereld van wonderen in puin”.

Voor het 75 jarig jubileum van onze afdeling Epe-Heerde, is een duik in het verleden onvermijdelijk. In één van de eerste nummers van de toen nog getypte Natuurklanken in zwart-wit, kwamen we deze uitspraak tegen. Al vanaf de oprichting in mei 1946, in het Hof van Gelre, werd door de leden van de KNNV veel gedaan aan Natuurbehoud en -bescherming. Leden van het eerste uur waren de heren Menke en Hendriks, die veel voor de KNNV hebben betekend.

In de begintijd werden vooral publieksexcursies georganiseerd. De eerste werkgroep: Vozovar (vogels zoogdieren vissen amfibieën en reptielen) werd opgericht. En nu jaren later telt onze afdeling 6 werkgroepen en een wandelgroep. Iedere werkgroep heeft veel professionele kennis in huis. Door inventarisaties, metingen en excursies dragen zij bij aan het doel van de KNNV:

- het vermeerderen van de kennis van de natuur
- het aankweken van de belangstelling voor en liefde tot de natuur
- het bijdragen aan de natuur- en landschapsbescherming.

Al bladerend door de (meer dan 200 edities) Natuurklanken, oude krantenberichten, en ons goed georganiseerde archief, kan je alleen maar concluderen dat we een actieve vereniging zijn. Fantastisch om de oude gestencilde uitgaves te bekijken, de prachtige tekeningen o.a. van Mickey Marsman. In deze Natuurklanken zijn er een aantal opgenomen. Natuurlijk mogen ook niet ontbreken enkele stukjes “Tussen heuvels en rivier”, de naam van een wekelijkse natuurrubriek in de regionale edities van het Gelders Dagblad en de Zwolse Courant.

Er zijn veel boeiende rapporten geschreven, waarbij alle werkgroepen hun specifieke inbreng hebben gehad. De moeite waard om deze rapporten nog eens in te kijken, zoals die van De Renderklippen, Het Wisselse Veen en het Vossenbroek. In de laatste 5 jaar zijn er rapporten verschenen over Schaveren, Vosbergen en een prachtig verslag van de vogelwerkgroep over Velduilen en roofvogels. Te veel om op te noemen. Zij zijn allemaal terug te vinden op onze website.

Denk ook aan bijzondere projecten, zoals de Steenuilenkasten, oeverzwaluwwand, onze inbreng bij de herindelings van de Heerderweg en de Natuurbegraafplaats Woesterberg.

Voor de laatste tijd is er een grote verschuiving richting Natuurbehoud en -bescherming.

Velen van ons kennen nog de geschiedenis van het Landje Van Jonker, begin jaren ‘70. Door de geweldige inzet van Henk Menke is dit behouden kunnen blijven. Tegenwoordig zijn de problemen met alle overheidsregels en wetten nog veel ingewikkelder geworden.

De stikstofproblematiek, energie transitie, omgevingsvisie, bermbeheer, wind- en zonneparken: een klein aantal onderwerpen waarvoor de KNNV regelmatig wordt gevraagd om hierin mee te denken.

Kijkend naar de toekomst zal de rol van de KNNV steeds belangrijker worden. Hierbij de uitnodiging aan leden, die actief mee willen denken en/of doen, meld je aan !!

Zeker nu het Corona-tijdperk zijn einde nadert, kunnen we diverse activiteiten opnieuw starten. We zijn al begonnen met het 1000-soortenweekend, in de maand september. In oktober staan een aantal excursies en een lezing op het programma (zie blz. 3). Voor meer informatie zie onze website: epe-heerde.knnv.nl

Op naar het 80-jarig jubileum!

Het Bestuur

ZO GING DAT TÓEN!

De eerste excursie vond plaats op Tongeren. De Heer D. Hendriks was daar Hoofd der School en zeer geïnteresseerd in alles wat leeft en groeit. Hij leidde de tocht.

Er is van deze excursie een heel mooi verslag in tekeningetjes en aquarellen bewaard gebleven. Het getuigt van een enorm enthousiasme en grote liefde voor de natuur. U vindt hiervan enige copieën in dit blad.

De officiële namen in de geschriften van die tijd zijn representatief voor de omgangsvormen. U en Meneer en Mevrouw en zelfs Meneer de Burgemeester tijdens vergaderingen en op excursies waren gewoon, zelfs onder mensen die al jaren samenwerkten.

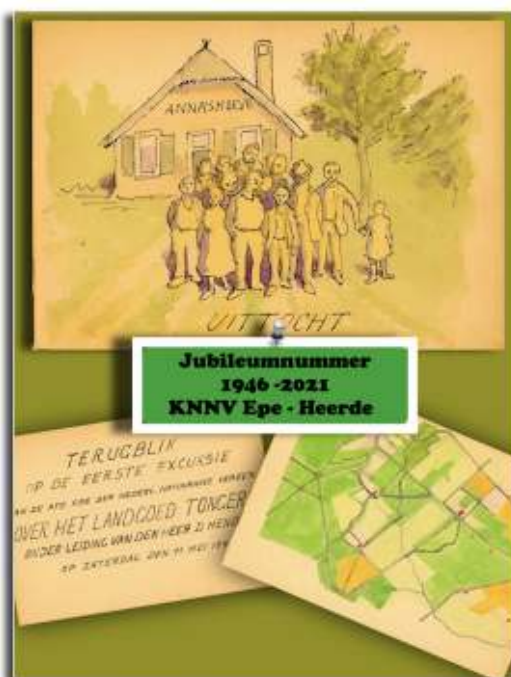
De geest van de tijd heeft dat wel veranderd!

Excursieleiding voor vogels "haalde" men uit Deventer (Dijksma) en Apeldoorn (Vogel). Voor paddestoelen vroeg men de Heer Klein uit Deventer en ook de Heren Reuvekamp en Baas.

Aan Natuurbescherming werd incidenteel wel wat gedaan ook door mensen alleen, zoals de Heer D. Hendriks, die nogal eens in het geweer kwam, als er op Tongeren of in het Wisselse Veen natuurterreinen bedreigd werden.

Zijn pogingen om b.v. de zevenster, die hij in de buurt van zijn huis ontdekte, veilig te stellen, al vóór de oorlog, had succes (zonder KNNV dus) Tot....de Duitsers het bos omhakten waar de plant groeide. Gelukkig is er nog één vindplaats over.

Verhaal van Els Hendriks uit Natuurklanken 1986



Afbeeldingen uit 1946, n.a.v. de eerste excursie

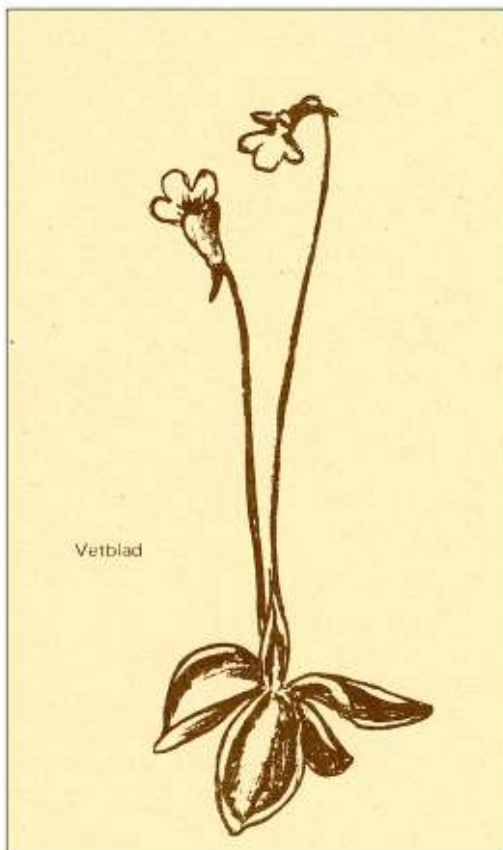
d.d. 11 mei 1946



Wissels' wetenswaardigheden

Het zal duidelijk zijn dat hier niet de gemeenschap van Wissel wordt bedoeld, maar het Wisselse Veen. Binnen de KNNV heeft dit gebied een nog haast magische klank. In een inmiddels ver verleden gold dit gebied als floristisch uiterst waardevol (getuige een verslag van de Koninklijke Botanische Vereniging na een bezoek in 1890) met een ongekende rijkdom aan bijzondere planten. Helaas is dat niet meer het geval, toch valt er nog veel te beleven. In dit jaar, waarin onze KNNV afdeling 75-jaar bestaat, blikken we even terug.

Het Wisselse Veen is van oorsprong een nat veenlandschap dat prachtig integreert in de hoger gelegen zandige heide langs de Tepelbergweg, vanwaar veel kwelwater komt, wat het veen vochtig houdt. Mensen hebben er ongetwijfeld hun sporen achter gelaten, toch heeft het nog veel moois te bieden. Gait Gorkink (oud rietdekker en inwoner van het veen) wist mij ooit te vertellen dat in de jaren 50 van de vorige eeuw al een groot gedeelte van het veen door twee grote zware trekkers 1,5 meter diep werd omgeploegd met de bedoeling het te ontwateren en geschikt te maken voor landbouw activiteiten. Deze aanpak is nooit helemaal uitgevoerd, noch hebben er grote bouwactiviteiten plaats gevonden. Het landschap met de Woesterberg op de achtergrond is er nagenoeg ongeschonden uit gekomen. Veel KNNV-ers hebben er vele uren doorgebracht en genoten van deze bijzondere streek. Eén plantje heeft er in het verleden veel liefhebbers gelukkige momenten bezorgd. "Vetblad", een plantje met een bijna mythische status. Wellicht kennen KNNV-leden het van hun reizen door Scandinavië waar het algemeen voorkomt. Oud KNNV-lid Roel Pannekoek maakt er in de speciale uitgave van Natuurklanken (mei 1982) over "Het Wisselse Veen", nog gewag van: "1982 is een rampjaar voor het Vetblad".



Door ondeskundig gebruik van een gemeentelijke wegenschaaf werd de laatste standplaats van het Vetblad naar de vernieling geholpen, volgens Roel. Daarna kwam het minder voor en kwam er een einde aan de laatste standplaats van dit bijzondere plantje. Echter in de botanische plantenlijst van 1890 stond het Vetblad ook vermeld met de toevoeging EB (ernstig bedreigd). Enkele jaren later "struinend door het Wisselse Veen" vond ik zowaar nog een eenzaam plantje in een slootkant aan het eind van de Lage Veenweg. Henk Menke heb ik er snel van op de hoogte gebracht, samen bezochten we deze laatste (?) standplaats, enigszins opgelucht zei Henk, zou het dan toch nog....., helaas.

Toch werd enkele jaren geleden nog weer eens melding gemaakt van een Vetblad-vondst in een hoger gelegen deel van het gebied, maar volgens Hettie Verstraaten is deze vondst nog steeds met veel twijfels omgeven.

Henk Menke heeft zich overigens met veel bezieling ingezet voor het behoud van het Wisselse Veen. Na veel geharrewar, brieven, nota's en discussies tussen Gemeente, andere organisaties en de KNNV, wordt uiteindelijk een laatste stukje oorspron-

lijk veen ter grote van een flinke postzegel aan de noordwestzijde van het Wisselse veen overgedragen aan de KNNV om het te onderhouden.

Vanaf dat moment gaat het door het leven als het "Landje van Jonker", waaraan vele KNNV-ers jarenlang hebben "gebuffeld" met bomen verwijderen, maaien en versralen en andere werkzaamheden, om het uiteindelijk te transformeren naar het natuurpareltje zoals het nu is. Nog niet zolang geleden heeft zelfs Toine Jongmans, bodemkundige met pensioen en (kort) lid van de werkgroep Geologie en Landschap met veel geestdrift ons nog uit de doeken gedaan hoe de bodem van het Wisselse Veen in elkaar zit, met de conclusie: dit is prachtig "Beekveen".

Ook bemonsterde hij een aantal andere punten uit de omgeving. Al met al is het "Landje van Jonker" een blijvertje en worden er op dit moment zelfs plannen gemaakt voor aankoop en uitbreiding van het huidige gebied en verbetering van de natuurwaarden er van.

Meer lezen: zie Natuurklanken van 2011 nr. 3.

Bauke Terpstra



Wisselse Veen, met op de achtergrond het "Landje van Jonker" - Foto Wim Oosterloo

Boommarter

Deze Boommarter werd aangetroffen in het bos aan de noordzijde van de Dellenweg, bij de tuin van Loes Schouten.



De Boommarter of edelmarter (*Martes martes*) is een Europese marter. Hij is vooral op bosrijk terrein te vinden, waar hij in de bomen op eekhoorns en andere boomedieren jaagt.

De Boommarter is makkelijk te verwarren met de Steenmarter.

Qua formaat lijkt hij op een huiskat, maar met veel kortere poten. De sterk behaarde, volle pluimstaart neemt bijna een derde van de totale lengte in beslag, waarmee hij goed zijn evenwicht kan bewaren bij het achtervolgen van een prooi in de bomen.

75 jarig jubileum

Het eerste contact met de KNNV Epe-Heerde.

In de zomer van 1959 verhuisden wij, de familie Boomsluiters, van de Geerstraat in Vaassen naar de Kapelstraat 20 in Epe. Mijn moeder was op verzoek van de ambtenaar op het gemeentehuis op zoek geweest naar een huis en vond dat aan het Bongerdplein 1. Maar op het gemeentehuis vertelde de ambtenaar dat dit huis al vergeven was aan een gemeenteambtenaar en mijn vader was als onderwijzer een rijksambtenaar. Mijn broer Jeroen ging naar de kleuterschool die toen gevestigd was in villa "Beekzicht" en mijn moeder schoof medio 1960 aan bij de school vergadering. Daar zat ze naast een bekend gezicht en dat bleek Dik Koopmans te zijn. Ingetrokken op Bongerdplein 1. Ze kenden elkaar van de Algemene Jeugd Centrale (AJC). Spoedig daarna werden we lid en liepen mee met allerlei excursies. Onder ander met Jachttopziener Pluim in het ongeschonden Vossenbroek waar we een fazantennest vonden met een berg groene eieren. Dat maakte indruk. In die tijd waren behoorlijk wat mensen uit het onderwijs lid van de KNNV Epe-Heerde. Zoals Albert Sieders, Els Koopmans, Co de Bruijs, Chris Drevijn en mijn vader, Wout Boomsluiters. Later zouden er nog diverse volgen die zich voor een deel nog steeds actief voor de vereniging inzetten.

De paddenstoelenwerkgroep

Albert Sieders, indertijd werkzaam als leraar van de Huishoudschool in Epe, kwam ergens in de zestiger jaren vanuit Winterswijk naar Epe en ontpopte zich al snel tot de paddenstoelenman van de vereniging. Volgens zijn zoon Henk richtte hij ook in Winterswijk, al begin vijftiger jaren, paddenstoel tentoonstellingen in op de lagere school in het buurtschap Corle waar hij hoofdonderwijzer was. Albert Sieders overleed op 20 mei 1992, maar van zijn weduwe nam ik een jaar later en kort na mijn terugkomst in de gemeente zijn hele erfenis aan klappers met aantekeningen (13 stuks) en 27 dozen vol medicijnpotjes met gedroogde paddenstoelen over. Tot aan de dag van vandaag ben ik dit materiaal nog aan het bewerken.

In het begin had de afdeling geen echte werkgroepen, maar in 1977 startte Albert een paddenstoelenwerkgroep. De afdeling had toen al enkele bloeiende werkgroepen onder andere een planten-, vogel- en geologie werkgroep. De paddenstoelenwerkgroep heeft geen intensief bestaan geleid en het bleef jaarlijks bij enkele herfst excursies voor de afdeling of het gewest. Deze excursies vonden vooral plaats op landgoed Tongeren.



bruinschubbige gordijnzwam Albert Sieders

Gegevens

In tegenstelling tot de landelijke verspreidingsgegevens van planten is er van paddenstoelen vrijwel niets bekend voor 1960 en werd ook daarna weinig genoteerd en bewaard. Dit geldt ook voor onze afdeling. Maar Albert Sieders bouwde geleidelijk aan en vooral in de tachtiger jaren van de vorige eeuw, een grote verzameling op met veel gegevens op schrift en vaak geïllustreerd met fraaie en gekleurde tekeningen. Aan de eerder genoemde verzameling van Albert heb ik de afgelopen 28 jaar bij tijd en wijle veel uren besteed. Veel verzamelingen zijn door mij en diverse specialisten gecontroleerd en gaandeweg naar Naturalis in Leiden verscheept. De klappers zijn uitgedroogd en bij elkaar leverde het meer dan 3900 waarnemingen op. Waarvan de overgrote meerderheid gevonden in de gemeente Epe en Heerde. Deze gegevens zullen binnen enige tijd opgenomen worden in de digitale Verspreidingsatlas (www.verspreidingsatlas.nl)



Deel verzameling Albert Sieders

Vooral het gebied van de leemkuil en de zandafgraving erachter (nieuwe leemkuil) hadden zijn warme aandacht. Hij vond in dit gebied zo'n 320 soorten paddenstoelen in de periode van 1967 tot 1992. In de periode 1997 tot nu heb ik er 328 soorten genoteerd. 145 soorten zijn niet meer na 1992 gevonden. 151 soorten zijn pas na 1992 gevonden.

Een paar jaar na het overlijden van Albert Sieders namen Janus en To Crum het stokje over. In het topjaar 2009 werden er meer dan 2000 waarnemingen gedaan, mede dank zij Marga Dekker, de specialist van het kleine grut.

De Paddenstoelenwerkgroep wordt nu geleid door Herman Snoek. Op zaterdag 23 oktober zal hij een excursie leiden rond het gebied van de leemkuil. Start om 13.30 uur.

Menno Boomsluiters

Planning Werkgroep Paddenstoelen 2021 4e kwartaal

In de week van het Landschap organiseren we dit jaar de publieksexkursie in de tuin van kasteel Cannenburch in Vaassen. Dit in samenwerking met Geldersch Landschap en Kasteelen (GLK) en het kasteel.

Inventarisaties

Hoogwatergeul	zondag	5 september
1000 soortendag	vrijdag	10 september
Ambtsbos	zaterdag	18 september
Molecaten (met KNNV Zwolle)	zaterdag	2 oktober
Vosbergen	zaterdag	9 oktober
Publieksexkursie Cannenburch	zondag	17 oktober
Tongeren leemkuil	zaterdag	23 oktober
Majuba	vrijdag	29 oktober
Ossenstal	zaterdag	6 november



Alles vanaf 13.30 uur m.u.v. Molecaten om 10.00 uur

Binnenprogramma

Determinatie	dinsdag	7 september
Determinatie	dinsdag	12 oktober
Determinatie	dinsdag	2 november
Microscopie	dinsdag	19 oktober
Microscopie	dinsdag	26 oktober

Bijeenkomsten om 19.30 uur in de Regenboogkerk in Epe, gebouw Antenne

Herman Snoek



Deze Fraaie gifgordijnzwam (Cortinarius rubellus) werd in grote getalen aangetroffen in De Motketel bij Vaassen, tijdens de inventarisatie op 15 augustus van de Werkgroep Paddenstoelen.



Het is een niet algemene soort, die voornamelijk op arme gronden op de Veluwe en Drentse zandgronden wordt aangetroffen.

De foto's zijn gemaakt door Henk van Woerden.



De Motketel en omgeving is ook een broedplaats voor Ringslangen (*Natrix natrix*). Dit exemplaar vond Henk van Woerden 10 juni j.l. op zijn weg.

WATERKwaliteit lijkt verbeterd

Onderzoek naar flora, fauna en landschap in gemeente Heerde ten behoeve bestemmingsplan

HEERDE — Ten behoeve van het bestemmingsplan hebben M. A. Heinen en drs. H. P. J. J. Cupen (biologisch werkgroep Oost-Veluwe) een onderzoek gedaan in het gebied tussen het Apeldoornsch Kanaal en de IJssel. Onderzocht is de flora, vegetatie, fauna (ten dele) en het landschap. Het overzicht maakt van de kwelgebieden in het bestemmingsplan is voor het Samenwerkingsorgaan Oost-Veluwe gedaan voor het Samenwerkingsorgaan Oost-Veluwe gedaan voor de kundige dienst Oost-Veluwe, die in opdracht van de gemeente aan een (nieuw) bestemmingsplan Agrarisch gebied. Het rapport is missie voor ruimtelijke ordening en het college van Burgemeester en wethouders zich inmiddels gebogen over de in een rapport gebund twee deskundigen.

WATERKwaliteit lijkt verbeterd

Kaderleden KNNV bogen zich over beken

De resultaten van het onderzoek met de aanbevelingen zegen worden genomen van het nieuwe bestemmingsplan dat uiteindelijk door de gemeente moet worden vastgesteld.

De resultaten van het onderzoek met de aanbevelingen zegen worden genomen van het nieuwe bestemmingsplan dat uiteindelijk door de gemeente moet worden vastgesteld.

Mevrouw Koopmans-Grommé benoemd tot ere lid van de KNNV

Fantastisch interessant broedgebied

EPE — In de Brinkzaal van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV). Tijdens deze vergadering heeft mevrouw E. Koopmans-Grommé voor haar vele verdiensten het de hoogste tijd plaats te worden het de hoogste tijd plaats te worden tot erelid. De bekendmaking door de aanwezigen met applaus onderstreept.

KOPEREN FEEST K.N.N.V. EPE—HEERDE

Lezing en expositie over Drente.
Het initiatief dat een aantal natuurvrienden in 1948 nam tot oprichting van een afdeling van de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging, heeft algemeen en blijvend weerklank gevonden. Dit is duidelijk gebleken bij de viering van het 12½-jarig jubileum van de afdeling Epe—Heerde, die vrijdagavond in zaal Stern plaats vond. Er was grote belangstelling en uit hetgeen er die avond door verschillende sprekers werd gezegd, mocht worden opgemaakt, dat de jubilaresse een bloeiende afdeling is met ± 85 leden, die haar plaats in deze streek heeft gevonden en behouden. Als daar aanleiding voor is, is ze ook niet bang eens buiten de platgetreden paden te gaan, zoals blijkt uit het idee om ter gelegenheid van het jubileum een lezing over bevolking en landschap van Drente te laten houden en gelijktijdig een expositie te organiseren van werk van de Drentse schilderes Janny Jalving uit Odoorn.

De resultaten van het onderzoek met de aanbevelingen zegen worden genomen van het nieuwe bestemmingsplan dat uiteindelijk door de gemeente moet worden vastgesteld.

ER LOOFT BOEK MILIEU
pure regen noopt
of snel handelen"

NOORD-VELUWE — In diverse plaatsen op de Noord-Veluwe is gistermorgen de verkoop van de zomerpostzegels gestart. De actie duurt zes weken. Zoals bekend komt de opbrengst van de verkoop ten goede aan instellingen die mensen met maatschappelijke en sociale problemen helpen. Het thema van de zomerzegels is dit jaar 'weidevogels', een reden voor de verschillende organiserende comité's om 'pronatuurgegeen de eer.

„Dauwtrappen” met de KNNV

Op Hemelvaartsdag houdt de afdeling Epe/Heerde van de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging weer haar traditionele fietstocht. Ditmaal leidt ze via het veer bij Wijhe naar het mooie landgoed „De Gelder”. De heer H. H. van Voorst zal daar als gids optreden en het gezelschap zal ook het bijbehorende pinetum kunnen bezichtigen.

Katholieke leden vinden om half elf in Wijhe gelegenheid tot vervulling van hun zondagsplicht.
Zoals steeds op Hemelvaartsdag kunnen ook niet-leden aan dit uitstapje dat een heel populair karakter zal dragen, deelnemen. Men vertrekt des morgens om 6 uur van de Markt te Epe en om ongeveer half zeven van het Dorpsplein te Heerde.

Zijn vossen echt zo

voor deze, weketijks in het...
lows Dagblad verschijnende.

Publicaties KNNV Epe-Heerde

De afgelopen tientallen jaren zijn onder de vlag van de KNNV Epe-Heerde diverse mooie publicaties uitgebracht. Van broedvogelkarteringen tot en met uitgebreide rapportages van de flora en fauna van een gebied. Door middel van de rapportages wordt de kennis van een gebied vergroot en voor een breed publiek beschikbaar. Met veel enthousiasme en expertise zijn in de loop der jaren door de verschillende werkgroepen en leden vele honderden uren aan inventarisaties uitgevoerd. Voor een aantal gebieden zijn meerdere publicaties uitgebracht, waardoor er een vergelijking van de in verschillende jaren verzamelde gegevens kan plaatsvinden.

Een kleine greep uit het grote aanbod aan uitgebrachte publicaties:



Bovenstaande publicaties en nog vele andere zijn digitaal beschikbaar op de website van de KNNV Epe-Heerde, onder het kopje publicaties. Een aanrader om bijvoorbeeld op een regenachtige dag eens zo'n rapport door te lezen. Met enige regelmaat worden er nieuwe publicaties uitgebracht. De meeste recente zijn een verslag over de "Velduilen en roofvogels in de broekgebieden van Heerde" (2018-2020) en rapportages over Landgoed Vosbergen (2020/2021), waar overigens dit jaar opnieuw een broedvogelinventarisatie is uitgevoerd door leden van de vogelwerkgroep.

Er zijn nog enkele publicaties in ontwikkeling die waarschijnlijk later dit jaar op de website zullen verschijnen. Dit jaar hebben leden van de insectenwerkgroep inventarisaties uitgevoerd rondom een tweetal vennen (Pluizenmeer en Wollegrasven) op de Renderklippen. De nadruk lag hierbij op libellen en juffers, maar ook andere soortgroepen zijn onderzocht. Het verslag van de inventarisaties is inmiddels in ontwikkeling en zal naar verwachting later dit jaar verschijnen.

Verder verschijnt dit jaar ook de publicatie over Steenuilen in Heerde (1975-2020) van Adrie Hottinga en Matthijs Bootsma. Zie ook de samenvatting elders in deze Natuurklanken. De nog te verschijnen publicaties zullen te zijner tijd eveneens op de website te vinden zijn.

Herwin Looman

Van tekening naar foto

In de loop der jaren is er veel veranderd in de wijze waarop waarnemingen uit de natuur door onze KNNV leden werden afgebeeld.

Het verschil is groot met de mogelijkheden van nu: prachtige illustraties van dieren, planten tot zelfs hele landschappen. Wat is mooier: de gedetailleerde tekeningen of de digitale weergaven? De keuze is aan u.

Op de volgende pagina's volgt een kleine selectie uit de Natuurklanken door de jaren heen. Met dank aan alle tekenaars en fotografen, die hiermee de wonderen van de natuur zichtbaar weten te maken.



Het is de bedoeling, dat Natuurklanken in een nieuw kleed gestoken wordt. De koolmees van de omslag lacht ons al weer diverse jaren toe. Hoewel de koolmees wel een zeer algemene vogel in onze omgeving is, zou de redactie het prettig vinden, wanneer de voorzijde van Natuurklanken nog meer dan nu het geval is, het karakter van onze omgeving weergaf.

ALLE TEKENAARS DUS AAN DE SLAG

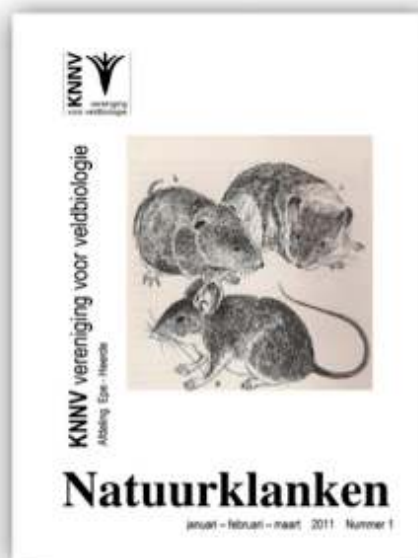
Ontwerpen voor een nieuwe omslag voor Natuurklanken worden ingewacht bij eindredacteur Pim Overman.

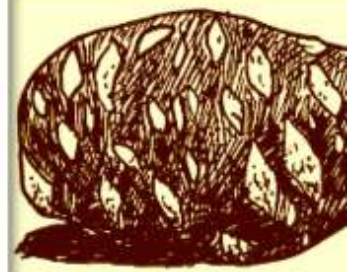
De tekening s.v.p. onder pseudoniem inzenden. Uiterlijke inzenddatum 1 maart 1979.

De jury zal bestaan uit de leden, die op een van de komende lezingen aanwezig zijn. Tijdens de pauze van die lezing kan men dan een keuze uit de inzendingen maken.

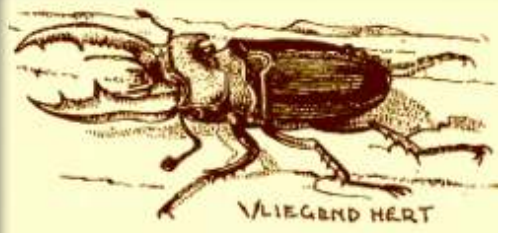
ONTWERPEN OP WARE GROOTTE MET
ZWARTE INKTPEN OF VILTSTIFT OP WIT VEL

Uit Natuurklanken 1979





ECHE - EN SLANKE SLEUTELBLOEM



VLIEGBND HERT

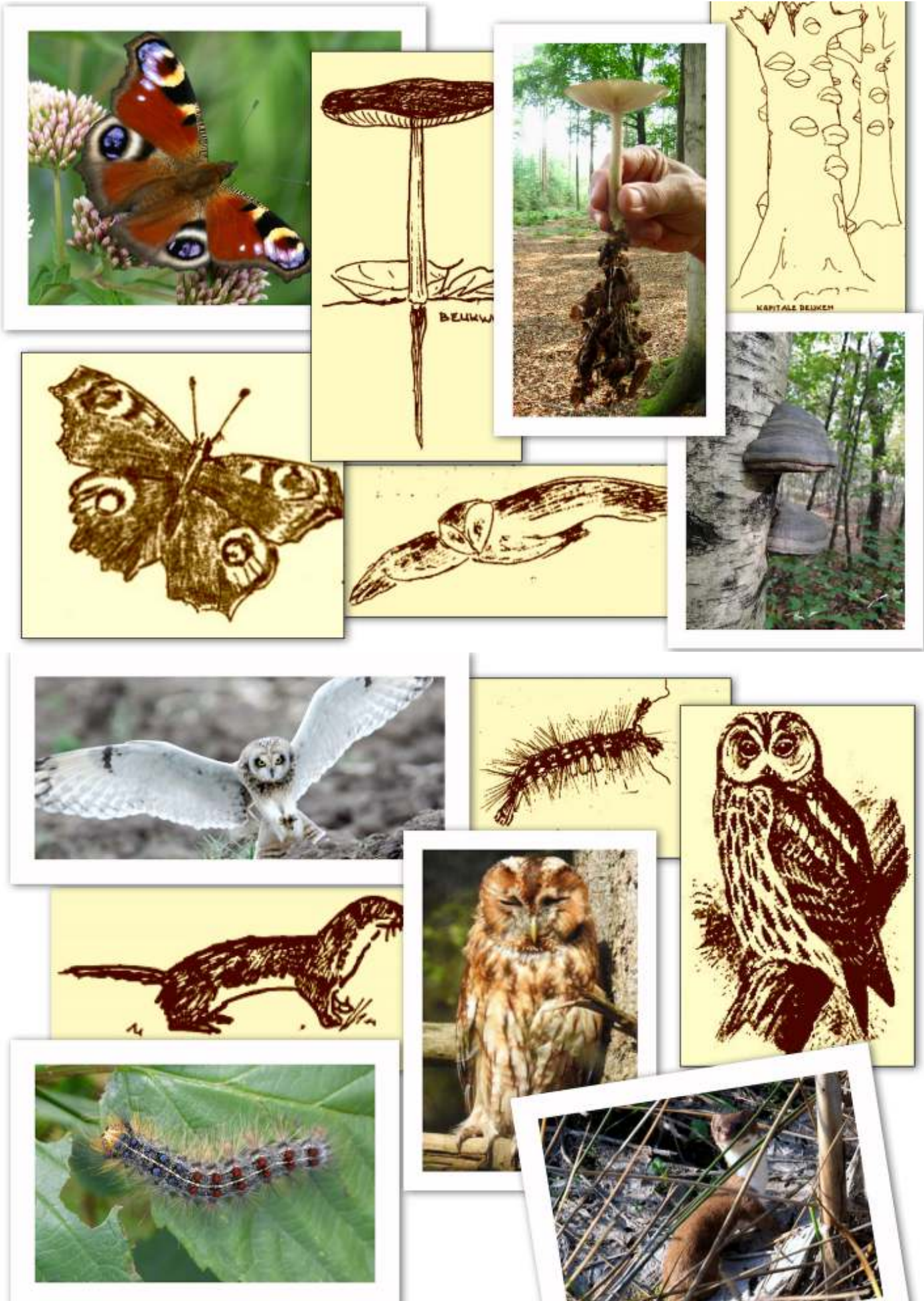


PAARSE DOVENET



UITZICHT VAN DE WOESTERBERG OVER HET WISSELSE VEEN





Van de BLAUWE KNOOP

In mijn Dikke van Dale staat bij 'de blauwe knoop' als eerste betekenis 'kenteken van de vereniging van geheelonthouders' en als tweede betekenis 'is ook de naam van een weideplantje (Succisa pratensis)'. Over die tweede betekenis wil ik het hier hebben.

Een enkele keer zie je deze plant nog wel eens in een berm in onze omgeving, maar ik heb de indruk dat het aantal groeiplaatsen afneemt!

De Blauwe knoop is een plant met een opvallende bloeiwijze. In knop lijkt de bloem op een Zeeuwse knop maar met een blauwe kleur in plaats van zilverkleurig en een doorsnede van anderhalf tot twee centimeter. Bloeit de plant eenmaal, dan ziet de bloem er heel anders uit: de bolletjes in de knop laten dan duidelijk zien dat de kroonbuis eindigt in een aantal uitstaande slipjes. Genoemde kroonbuis staat op een vruchtbeginsel met een dubbele rij kelkklippen: de buitenste zijn min of meer driehoekig, de binnenste spits stekelvormig. Als je het bloemhoofdje uit elkaar peutert, ontdek je op de bloembodem zogenaamde stroschubben.



Zoals bij composieten wordt de bloeiwijze omgeven door een omwindsel (een aantal groene blaadjes), in dit geval een dubbele rij groene blaadjes.

De Blauwe knoop behoort echter niet tot de familie van de Composieten. Samen met o.a. Knautia en Kaardenbol wordt hij (tegenwoordig) ingedeeld bij de Kamperfoeliefamilie. In oudere flora's vormde hij samen met o.a. Knautia / Beemdkroon, Duifkruid en Kaardenbol de Kaardenbolfamilie.



De groeiplaatsen in onze omgeving liggen vooral in schrale wegbermen van (zand)wegen, waar de plant wordt bezocht door allerlei insecten.

In de periode 1989 – 1999 kwam de Blauwe knoop nog in 37 kilometerhokken in onze omgeving voor. Ik heb de indruk dat het aantal groeiplaatsen in onze omgeving inmiddels hard achteruit is gegaan.



Zelf heb ik hem dit jaar tot nu toe alleen gezien in de berm van de Vossenbroekweg bij Zuuk en in de berm van de Veluwsedijk, zuidelijk van Oene. Maar hij zal vast nog wel ergens anders staan.

Vandaar mijn verzoek: Blauwe knoop gezien? Ik hoor het graag (met zo nauwkeurig mogelijke opgave van de groeiplaats!) via edeboer008@planet.nl

PS. In de vorige NATUURKLANKEN vroeg ik naar groeiplaatsen van de RUIGE KLAPROOS. Helaas heb ik geen enkele reactie gehad (en zelf heb ik hem ook nog niet ergens kunnen ontdekken).

Egbert de Boer

Een bijzondere bestuursherinnering

Het is al heel lang geleden dat ik inging op het verzoek zitting te nemen in het dagelijks bestuur van de KNNV om een open gevallen plaats op te vullen. Op die manier hoorde je toch ook een bijdrage te leveren aan de vereniging. Ik herinner mij één avond nog heel levendig.

Eén van de bestuursleden bleek een stevige roker (toen kennelijk nog heel gewoon). Na korte tijd hing er al een stevige blauwe wolk. Als bewust niet-roker probeerde ik er de aandacht op te vestigen. Als door een adder gebeten gaf betrokkene te kennen in zijn persoonlijk rookgenot te worden bedreigd. Geleidelijk veranderde de blauwe wolk in een heuse donderwolk waardoor het met de atmosferische omstandigheden die avond niet meer goed dreigde te komen. Op een gegeven moment werd het Els Koopmans (één van onze voormalige KNNV iconen) te kwaad. Plotsklaps stond ze luidruchtig op, beende resoluut door de vergaderruimte richting enkele raampartijen waarvan ze een aantal open deed. Om vervolgens amechtig armen zwaaiend en blazend deze blauwe lucht verontreiniging naar buiten te brengen. De mussen vielen nog net niet van het dak! In doodse stilte keerde Els terug op haar zitplaats, de kou verdween uit de lucht en er werd vervolgens weer vergaderd alsof er niets aan de hand was.

Bauke Terpstra



1 Tussen heuvels en rivier

De Raad van Europa besloot enige jaren geleden 1970 als natuurbeschermingsjaar uit te roepen. In alle achttien aangesloten landen krijgt het natuurbehoud de volle aandacht van de publiciteit en men zal ook studieobjecten ter hand nemen en trachten concrete doelen te verwezenlijken. Het accent van de activiteiten ligt per land verschillend. In Nederland is het motto "natuurbescherming in een dichtbevolkt land".

Voordat je je gaat inspannen om de natuur te beschermen, zou je moeten weten wat er dan beschermd moet worden en waarom dat zo nodig is. Uit deze gedachten, ingegeven door het embleem met de sterretjes en gevoed door de plezierige omstandigheid dat wij, Veluwebewoners, de natuur benijdenswaardig dicht bij huis hebben, is deze nieuwe rubriek geboren.

Vandaag starten wij met een nieuw rubriekje, dat in principe wekelijks iets wil laten zien over de natuur dicht bij uw huis. We zullen dat op een eenvoudige manier proberen te doen, zonder Latijnse namen, en de lezer zal weinig worden lastig gevallen over zeldzame dieren en planten, maar veel over dingen die met geen of betrekkelijk weinig moeite zelf te zien en te doen zijn. De natuur begint bij de vensterbank en eindigt eigenlijk nergens, maar om praktische redenen trekken we de grens ongeveer op de afstand van een flinke fietstocht. Vandaar: tussen heuvels en rivier.

Die heuvels zijn niet zo hoog, dus daar zullen we, als dat zo uitkomt, wel eens overheen kijken. We denken ook veel aandacht te besteden aan alle menselijke activiteiten in onze streek, waar de natuur en het landschap bij zijn betrokken. Een plaats in deze rubriek hopen we ook te vinden voor groeperingen die zich bezig houden met natuurstudie en natuurbehoud, zoals bijvoorbeeld de plaatselijke afdeling van de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging. Als het onderwerp past, zal in deze rubriek dus ook wel eens een avond van deze of een verwante vereniging aangekondigd worden en een verslag van een excursie te lezen zijn. Al is het gebied begrensd, het aantal onderwerpen is dat niet. De belevenissen met het voedertafeltje in de tuin horen er evenzeer in als de plannen om een nieuwe rijksweg door een fraai landgoed te leggen en het provinciale natuurbeschermingsgebied verdient op gelijke wijze onze aandacht als het dierenleven in een slootje.

We hopen ook dat het lezen van deze rubriek tot reacties zal leiden. Dat kunnen hele bijdragen zijn, maar ook korte notities over waarnemingen of vondsten. De lezer kan daarmee terecht bij Mevrouw E. Koopmans-Grommé, telefoon 0578-12083, of bij de redactie, Lindenhove 7, Epe, tel. 0578-627400.

Het begin van daadwerkelijke natuurbescherming is belangstelling voor het leven dat ons omringt en als deze rubriek daartoe iets bijdraagt is haar hoofdoel bereikt.

Uit Tussen heuvels en rivier 1996.

Een bloemlezing uit de rubriek 'Tussen heuvels en rivier'. Een uitgave van: KNNV vereniging voor veldbiologie afdeling Epe-Heerde, Gelders Dagblad/Zwolse Courant.



► Dit Wollige vingerhoedskruid heb ik gefotografeerd op De Nijenstein. Deze prachtige plant is niet inheems, maar komt oorspronkelijk uit Z-O Europa.

Lucie Wessel

Waarnemingen gebundeld

KNNV Epe-Heerde heeft een groep in Waarneming.nl die wordt onderhouden door Matthijs Bootsma.

Zo worden op de website overzichten gegeven van wat onze leden aan inventarisaties doen, wat een waardevol inzicht geeft. Heeft u een account op Waarneming.nl dan kunt u ook bij deze groep uw gegevens toevoegen. Ook als u daarnaast een account op een andere waarnemingsite hebt. In uw profiel kunt u dat in de rubriek "Lidmaatschappen" bij de Instellingen doen.

Zoek naar de groep KNNV Epe-Heerde.

Op de homepage van de website staat een directe link naar het overzicht.

Herman Snoek

Schijnrups

Tja, weer wat geleerd.

Mijn zo gewaardeerde Salomonszegel blijkt de waardplant van een bladwesp te zijn. En omdat het hier niet om de "rups" van een vlinder gaat, wordt het een schijnrups genoemd. Nou wordt mijn plant er niet mooier van maar ja, volgend jaar komt die weer ongeschonden bovengronds en kunnen we weer van haar schoonheid genieten, dus wordt dit maaltje de schijnrups (biodiversiteit) gegund.

Loes Schouten



Bijenorchis, gefotografeerd op De Nijenstein.

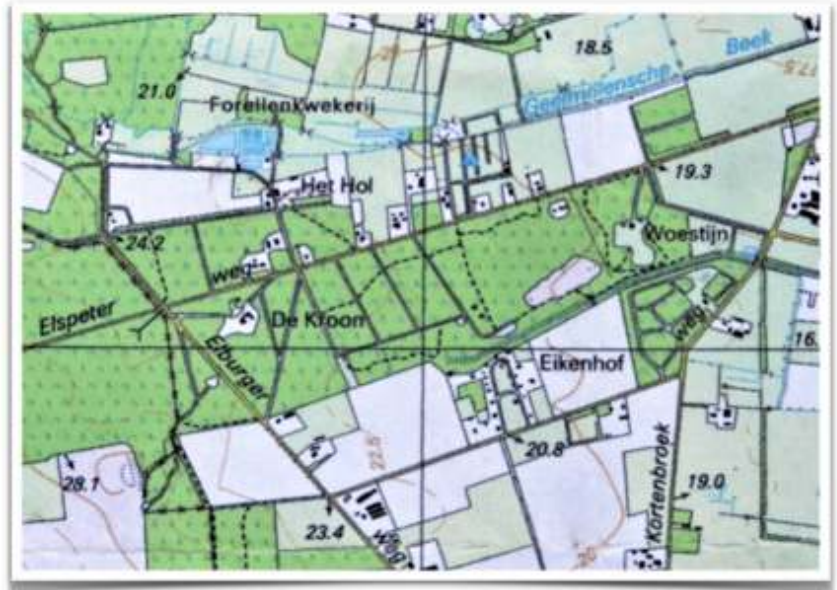
Lucie Wessel

Jeneverbessen in Vaassen

In het Veluws Nieuws van 16 juni jl stond een artikel over het Nonnenbos.

Aan de noord- en westkant heeft de eigenaar een hek geplaatst zodat het terrein afgesloten is voor wandelaars. Aan de kant van de Nieuwebeek (de oostzijde) staan borden met verboden toegang. De eigenaar had er kennelijk genoeg van dat hondenuitlaters het Nonnenbos ook als losloopgebied gebruikten, terwijl dit alleen in het bos tussen dit Nonnenbos en huis De Kroon toegestaan is.

Naar aanleiding van dit artikel in de krant ben ik op onderzoek uitgegaan, omdat in dit Nonnenbos een stukje heide ligt met prachtige jeneverbessen. Zo'n 30 of 40 jaar geleden was dit terrein nogal verwaarloosd. Tussen, maar ook midden in de jeneverbessen stond behoorlijk veel opslag, waardoor het voortbestaan van de jeneverbessen bedreigd werd. De Natuurbeschermingscommissie van de KNNV heeft dit terrein onder haar hoede genomen en er is een aantal jaren in weekenden gezaagd en gehakt om de jeneverbessen meer ruimte te geven. Omdat het pad langs de beek wel toegankelijk is (tot de Woestijn) kon ik zien dat het terrein er prima bij ligt.



Kaart van het Nonnenbos



Zo staan de jeneverbessen er nu bij

In een stukje heide staan prachtige jeneverbessen met daartussen wat solitaire bomen. Een deel van de heide is afgeplagd om voor meer variatie te zorgen.

Omdat ik nieuwsgierig ben naar het beheerplan van dit gebied heb ik een e-mail gestuurd naar de gemeente en naar de scouting, die een gebouw binnen het hek heeft staan. Helaas is het niet gelukt om de naam van de eigenaar te weten te komen.

Behalve in dit Nonnenbos is de Natuurbeschermingswerkgroep ook actief geweest in het jeneverbessenbosje op de hoek van de Elspeterweg en de Kortebroekweg en in een jeneverbessenterrein op het landgoed Tongeren. Jammer genoeg moesten we in het laatst genoemde gebied stoppen, omdat een paar jongens met een gerooide heg hutten gebouwd hadden tussen de jeneverbessen, hetgeen de beheerder van het bos minder leuk vond. De Natuurbeschermingscommissie is in meer terreinen actief geweest, zoals op het "Landje van Jonker" in het Wisselse Veen, zoals uitgebreid beschreven is in de speciale uitgave van 2011.

Chris Drevijn

Winterprogramma van de Plantenwerkgroep 2021-2022

De komende winter komen de leden van de plantenwerkgroep vijf keer bij elkaar, zoals gebruikelijk op de laatste maandag van een maand. Om te determineren met vers en/of gedroogd materiaal en om dia's te bekijken met bijzondere waarnemingen. Ook wordt er geregeld gekeken naar het groenbeleid in de ons omringende gemeentes om te bekijken of de KNNV een bijdrage kan leveren aan het beschermen van soorten en het vergroten van de biodiversiteit.

De data van de geplande bijeenkomsten: 27-9, 25-10, 29-11, 31-1, 28-2.

Vanwege de regels in de anderhalve-meter-samenleving zijn we uitgeweken naar een iets grotere zaal dan voorheen. De bijeenkomsten zullen daarom plaats vinden in Antenne, een zalencentrum achter de Regenboogkerk, Dr. van Voorthuysenstraat 6, 8162 BD Epe.

Het is noodzakelijk van tevoren te weten hoeveel ruimte we nodig hebben. Wil je een bijeenkomst bijwonen? Meldt je dan aan. Meer informatie is te krijgen bij de coördinator: Egbert de Boer, edeboer008@planet.nl



Klokjesgentiaan, Tongerense Heide - Foto Wim Oosterloo

Steenuilen in Heerde

Een beschouwing 1975 - 2020



Steenuilen zijn bij het publiek geliefd, omdat zij anders dan andere soorten uilen overdag jagen en daardoor zichtbaar zijn. Steenuilen hebben een klein territorium en zijn sterk afhankelijk van de inrichting van het landelijk gebied. Dit betekent dat wij Steenuilen kunnen helpen door de inrichting van onze erven en als KNNV-afdeling is het belangrijk dat wij meepraten over de inrichting van ons landschap.

Voor deze speciale Natuurklanken is een korte samenvatting over de Steenuilen in Heerde gemaakt en zal in 2021 een uitgebreid verslag verschijnen (Bootsma en Hottinga) dat op de website van de KNNV geplaatst kan worden.

Deze beschouwing over de verandering van de Steenuil populatie in de gemeente Heerde dient meerdere doelen:

- inzicht geven in de veranderingen van de Steenuil populatie in de gemeente Heerde;
- een belangrijk hulpmiddel zijn voor ondersteuning bescherming Steenuil biotopen in Heerde;
- inzicht geven in landschappelijke veranderingen van het biotoop Steenuil;
- verantwoording voor subsidieaanvragen landschapsherstel en beheer;
- verantwoording voor subsidieverlening nestkasten.

Het verloop van de populatie van de Steenuilen in de gemeente Heerde is gebaseerd op de volgende inventarisatiebijdragen van meerdere leden van de KNNV-vogelwerkgroep.

- Avifauna Grote Rivieren – 1979;
- Atlas van de Nederlandse Broedvogels SOVON - 1979;
- Bijzonder Soorten Project SOVON – 1985;
- Atlas van de Nederlandse Broedvogels SOVON – 2002;
- KNNV Steenuil onderzoek in Heerde en Epe – 2003;
- KNNV Steenuil inventarisatie in Heerde: RVR-project – 2007;

- Vogelatlas Nederland SOVON – 2018;
- Steenuil nestkastinventarisatie in Heerde – 2019
- Inventarisatie Steenuilen in Heerde – 2020.

Vanaf 1975 zijn in een Excel-bestand veel waarnemingen op adresniveau bijgehouden, zodat wij weten op welke locaties Steenuilen zijn verdwenen, maar waar ook nieuwe vestigingen hebben plaatsgevonden.

Steenuilen zijn nog redelijk vertegenwoordigd in het werkgebied van de KNNV-afdeling Epe-Heerde. De Steenuil staat op de Rode lijst (RL) en verdient naast veel andere vogelsoorten die op de Rode lijst staan meer aandacht voor bescherming. Net als in 1994 en 2004 heeft de Steenuil in de RL van 2018 de status kwetsbaar. Op veel plaatsen is de Steenuil uit het landschap verdwenen, vooral in het westen en noorden van Nederland. In het oosten en zuiden is een lichte stabilisatie opgetreden na de enorme dip aan het eind van de vorige eeuw. De afname van het aantal broedparen door versnippering van het landschap door het opruimen van landschapselementen ten behoeve van de intensieve landbouw is bekend. Ook het intensieve beheer en onderhoud van gebouwen en erven draagt niet bij aan de instandhouding van de Steenuil biotopen. Dit neemt niet weg dat veel particulieren Steenuilen willen helpen en hun erf fauna vriendelijk inrichten wat ook weer gunstig is voor bijvoorbeeld kevers, muizen, maar ook voor mussen en spreeuwen die ook als voedsel dienen voor Steenuilen.

Vanaf 1975 is voor diverse inventarisatieprojecten informatie verzameld over de aanwezigheid van Steenuilen in Vorchten en in de gemeente Heerde. De informatie is in meerdere jaren verzameld en er is niet ieder jaar vanaf 1975 via dezelfde methodiek geïnventariseerd. Hoewel de monitoring over enkele decennia gefragmenteerd is, geeft het voldoende aanknopingspunten om een beschouwing te geven over de populatie van Steenuilen in de gemeente Heerde. De informatie in dit verslag is tweeledig opgebouwd: gedurende de periode 1975- 2020 is informatie in Vorchten verzameld en vanaf 1993 is informatie beschikbaar van het totale grondgebied in de gemeente Heerde. Voor 1993 zijn in het kader van de inventarisaties voor de eerste broedvogelatlas van SOVON wel gegevens beschikbaar, maar deze zijn niet representatief als vergelijkingsmateriaal voor de gemeente Heerde.



Steenuil met ring (geboren in 2019 in het Lage Gulbroek) heeft zich in 2020 gevestigd in Vorchten

Er zijn naast de deelname aan de regio georiënteerde inventarisatieprojecten en de landelijke projecten, ook belangrijke KNNV-projecten die bij hebben gedragen aan het overzicht van de locaties van Steenuilen in het werkgebied van de KNNV-afdeling Epe- Heerde. Een belangrijk project voor de inventarisatie van Steenuilen was het project in 2003.



In 2003 is door de Vogelwerkgroep van de KNNV een integraal onderzoek verricht naar de aanwezigheid van Steenuilen in de gemeenten Epe en Heerde. Voor dit onderzoek heeft Gert Prins een standaardisatie gemaakt zodat de leden van de Vogelwerkgroep die aan dit onderzoek meewerkten op eenzelfde wijze informatie hebben verzameld van de aanwezigheid van Steenuilen.

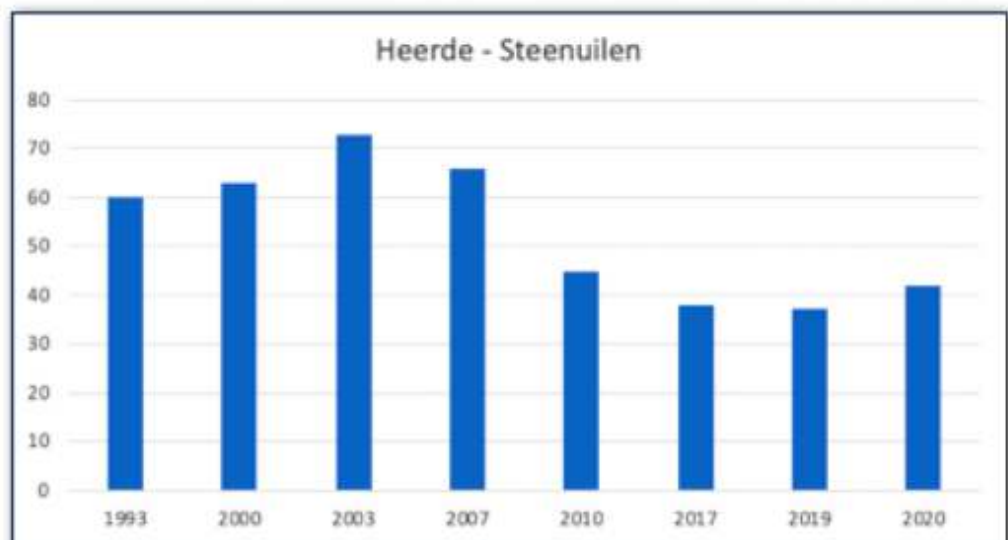
Voor vervolgonderzoeken is het belangrijk dat een standaardmethode wordt gehanteerd. Echter, sinds veel waarnemingen op "waarneming.nl" en "telmee.nl" worden geplaatst, is een vrij volledig beeld van de verspreiding ontstaan.

Inventarisatie Atlasblokken

Voor de landelijke inventarisaties wordt gebruikt gemaakt van de indeling van atlasblokken en kilometerhokken en ook van indelingen op basis van landschappelijke eenheden. Atlasblok 27-25 (met als kernen Hoorn, Wapenveld en Vorchten) kende altijd de hoogste dichtheden en in 2002/2003 is per kilometerhok geanalyseerd waar de hoogste dichtheden aanwezig waren en waar de Steenuilen hun broedlocaties hadden. In de buurtschap Hoorn was in 2002/2003 de hoogste dichtheid aanwezig met relatief hoge dichtheden aan de oostzijde van het Apeldoorns kanaal. In 2003 werden zes territoria vastgesteld door wijlen Rudi Heideveld (Vogelwerkgroep lid en bewoner in Hoorn). In 2019 werden slechts twee territoria vastgesteld en in 2020 drie territoria aan de oostzijde van het Apeldoorns kanaal en een nieuw territorium aan de westzijde van het Apeldoorns kanaal waar decennia geleden ook onregelmatig een Steenuil in een knotwilg heeft gebroed. Vanwege de bepalingen van de wet op de privacy hebben wij geen verspreidingskaartjes opgenomen.

In 2007 is voor het ecologisch vooronderzoek voor de realisatie van de Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van uilen en roofvogels in het projectgebied. Deze inventarisatie vond plaats op verzoek van Witteveen&Bos/Rijkswaterstaat. Het doel van deze inventarisatie was bedoeld voor de invulling van een compensatie doelstelling, omdat broedgebieden verloren gingen door de aanleg van de Hoogwatergeul. Deze inventarisatie geeft voor de gemeente Heerde een redelijk compleet beeld van de populatie Steenuilen. Voor de laatste broedvogelatlas die in 2018 het licht zag, zijn ook enkele jaren Steenuilen geïnventariseerd en in 2019 hebben wij alle nestkasten in de gemeente geïnventariseerd. Momenteel hebben wij 105 nestkasten in het Excel-bestand opgenomen. Niet alle nestkasten zijn op goede locaties geplaatst en ook zijn nog veel nestkasten niet "marterproof". In het verslag zullen wij informatie geven over de problematiek van predatie en nieuwe nestkasten.

Resultaten gem. Heerde

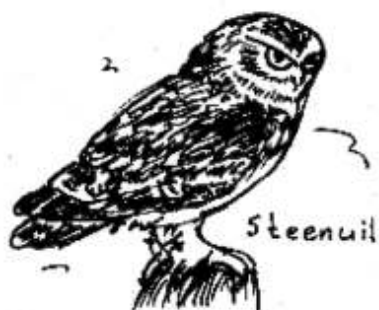




Epiloog

De populatie Steenuilen in Heerde is redelijk stabiel na 2010 en wij zien de laatste jaren een kleine toename van het aantal broedparen.

Adrie Hottinga en Matthijs Bootsma



DE STEENUILEN ONDERZOEK
 "denkt U er nog even aan, om mijn aanwezigheid te melden? ik wil ook op het lijstje staan bij:
 ADRIE HOTTINGA, KERKWEG 10, 8193KK
 IN VORCHTEN . TEL 05783-1459"

Uit Natuurklanken 1993

Blauwe breedscheenjuffer



De foto van deze Blauwe breedscheenjuffer is begin juli gemaakt op De Nijenstein. Dit juveniel is nog niet op kleur.

Lucie Wessel

Nachtvlinders



Foto Joke van Litsenburg

Nog een mooie vangst was de Bruine sikkelluil (*Laspeyria flexula*), die gevangen werd met behulp van de lampenopstelling, de avond daarvoor geplaatst door leden van de Insectenwerkgroep. Het is een tamelijk zeldzame nachtvlinder uit de familie spinneruilen.



Bruine sikkelluil - Foto Joke van Litsenburg

Op weg met een voorraadje insecten naar de activiteiten van de Insectenwerkgroep tijdens de 1000-soorten dagen op camping de Helfterkamp in Vaassen, vond Mia Leurs nog een rupsje. Nou ja, een flinke dan, de "olifantsrups". Na nog wat door eten zal 'ie uitgroeien tot de Groot avondrood (*Deilephila elpenor*), een fraaie nachtvlinder uit de familie pijlstaarten.



Groot avondrood - Foto Henk van Woerden



Campinglife

Een bijzondere bevinding tijdens de 1000-soorten dagen was er ook voor de werkgroep paddenstoelen, die bij de inventarisatie het gezelschap kreeg van een cameraploeg van RTL4. Hierbij werd een stel campinggasten gevolgd bij activiteiten op en rond de camping (veel paddenstoelen werden er begrijpelijkerwijs niet gevonden).

Foto Joke van Litsenburg

Na een wandeling door een zonnig, goudkleurig Kloosterbos, rijden we van de IJsseldijk de polder bij Wapenveld in. Het is heel stil weer. De lage, oranje zonnebol lijkt in stukken uiteen te vallen door de wolkenbanken, die er zo nu en dan voor langs schuiven.

Dan is er ineens de mist! Als ragdunne dekentjes trekken witte nevels over de weilanden. Eerst zijn ze nog nauwelijks zichtbaar. Schapen steken er met de koppen bovenuit. Maar hun contouren vervagen al snel tot schimmen, die tenslotte oplossen in de snel dikker wordende dekens. Alles is een kwestie van een minuut of tien, dan zijn overal om ons van die witte dekens op de velden. Alleen de wat warmere weg blijft nog vrij.

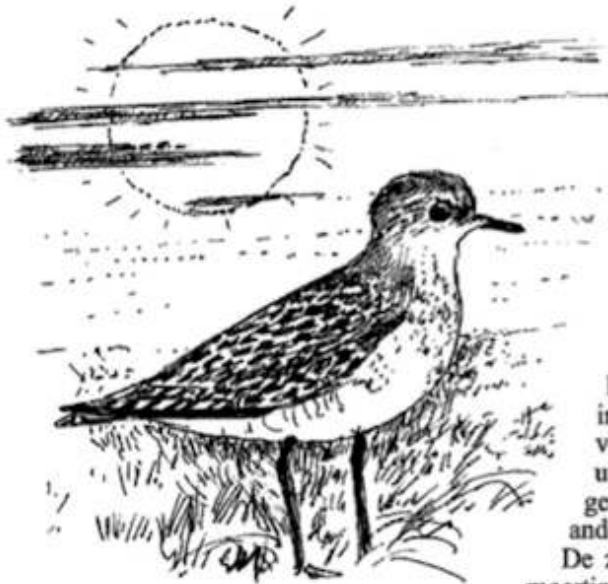
In de richting van de lage zon is een sprookjesachtige sfeer ontstaan. In de ijle neveldekens dringen zijn stralen een eindje door. De roze, gele en oranje tinten in de mist geven deze een parelmoerig aanschijn. We staan stil en genieten van dit zeldzame schouwspel. Zoiets zie je misschien eens in je leven!

Dan doemen uit dit parelmoer vogels op. Boven de mist herkennen we ze als Spreeuwen. Zonder ook maar het minste geluid te geven zijn ze op weg naar hun slaapplaats. Een bekende kreet uit de weilanden maakt ons attent op de Kieviten die daar, voor ons onzichtbaar, moeten lopen. Even later vliegen er grote vluchten Kieviten over ons heen, uit het niets opgestegen om in het niets weer neer te dalen. Als er opnieuw een vlucht Kieviten overkomt

merken we ook andere vogels op, die samen met hen opvliegen en weer neerdalen. De puntige vleugels en korte, dikke nekken zeggen ons dat het Goudplevieren zijn, uit verre noordelijke gebieden naar ons toe gekomen. Hun fluitende roep neemt de laatste twijfel weg.

Nu is het echt november voor ons gevoel: Goudplevieren in deze door de mist verstilde polder. Als we tenslotte langzaam verder rijden, richting zon, zien we ze vlak langs de weg staan, in de strook tussen berm en mist, de Kieviten en de Goudplevieren. Ze lijken ons nauwelijks op te merken. Er moeten in het weiland zeker meer dan honderd van die vogels lopen, getuige de vele geluiden die ons uit de mist bereiken. Een eenzame Blauwe reiger gaat op de wicken als we stoppen, maar de andere vogels blijven rustig wormen zoeken.

De zon zakt verder naar de horizon en de parelmoertinten in de mistbanken verdwijnen met zijn stralen. Het novembersprookje is uit!



GOUDPLEVIER



Tussen heuvels en rivier

Een bloemlezing uit de rubriek
'Tussen heuvels en rivier'



Wat het landschap je vertelt

De werkgroep Geologie&Landschap draagt aan het jubileumprogramma bij met een wandeling op en om de Renderklippen op zaterdag 30 oktober vanaf 13.00 uur. Motto is 'Wat het landschap je vertelt'.

Het landschap van natuurgebied Renderklippen en omgeving kent twee hoofdvormgevers: natuurlijke omstandigheden en de invloed van de mens. De natuurlijke landschapvormers waren het landijs dat de stuwwal opbouwde, het dooiende ijs dat smeltwaterdalen uitsleet en de wind die dekzanden neerlegde en stuifduin-ruggen opwierp.

De oudste menselijke invloeden die nog herkenbaar zijn, zijn prehistorische akkertjes, grafheuvels, (pre)historische wegen en ijzerkuilen. Later bepaalde de mens het landschap door grootschalige schapenteelt, aanleg van wild- en veekering, grenswallen, winning van grind en zand, aanleg van een sprengstelsel, heideontginning en bosaanleg.

Van al die ontwikkelingen zijn soms nog sporen in het landschap te vinden, als je ze hebt leren zien. Tijdens de route attenderen wij je op een aantal van deze elementen en geven we informatie over hun achtergrond en betekenis. Zo leer je hoe je het landschap kunt 'lezen'. Met die kennis wordt meteen elke volgende wandeling boeiender.

Uitvalsbasis is het terrein rondom de schaapskooi Epe-Heerde. Daar bekijk je eerst een doorlopende korte powerpointpresentatie, vervolgens krijg je een routefolder en dan kun je op pad. Zowel op het terrein van de schaapskooi als onderweg zijn diverse informatieposten over specifieke onderwerpen als zwerfstenen, kwel en sprengen, wild- en grenswallen, grafheuvels en prehistorische wegen, ijzerkuilen en ijzerwinning, grondsoorten en bodemprofielen. De vogelwerkgroep doet mee om je een andere, ruime blik op het landschap te laten zien en de KNNV-kraam is present.

Kijk voor de meest recente gegevens nog even in de agenda op de website: epe-heerde.knnv.nl

Tjada Amsterdam



75 jaar Natuurklanken

Bij een vereniging hoort ook een verenigingsblad en dat is voor de afdeling Epe-Heerde van de KNNV de Natuurklanken.

Omdat we al heel wat jaren de bezorging van het blad verzorgen, hebben we van dichtbij de grote veranderingen in vorm en inhoud mee kunnen maken.

Voor onze tijd hebben we uit verhalen begrepen wat een werk er toentertijd verzet moest worden. De kopij moest op een typemachine uitgewerkt worden en kleine typfouten werden flink afgestraft (alles overnieuw). Daarna was men een hele avond bezig met de stencilmachine die zo nu en dan ook nog kuren vertoonde. Daarna kwam dan nog het 'garen en nieten' oftewel het verzamelen van de bladzijden tot er een echt tijdschrift ontstaan was. De vormgeving was uiteraard zwart-wit. De inhoud bestond uit excursieverslagen waarin van alles aan bod kwam. Het verslag begon met het vermelden van de deelnemers: mevrouwen de heer

De typemachine heeft nog lang dienst gedaan en ook het garen en nieten hebben we nog lang vol moeten houden. Op donderdagavond verzamelden we ons met 6 tot 8 mensen na het drinken van een kopje koffie rond de tafel en dan maar rondjes draaien. In mijn herinnering werden er nieuwtjes van allerlei aard uitgewisseld en werd het werk door de 'gaarders en nieters' niet als een noodzakelijk corvee beschouwd.

Sinds kort kunnen we dus genieten van een glossyachtig blad met prachtige foto's die in een professioneel tijdschrift niet zouden misstaan. Wat gebleven is: de bezorging van stapeltjes Natuurklanken in de verschillende dorpskernen. Maar dat is het einde van het verhaal. Het begint natuurlijk met een enthousiaste redactie die er voor zorgt dat we iedere keer weer een (qua vorm en inhoud) prachtig tijdschrift in handen krijgen.

Paula Bijlsma



Excursies in beeld

Er zijn in de afgelopen jaren veel boeiende en leerzame excursies, lezingen, cursussen en meer activiteiten georganiseerd. Het merendeel in de buitenlucht, maar ook in zaaltjes waar de vondsten konden worden gedetermineerd en gezamenlijk worden bewonderd.





GRENSVERKEER



Een hoge afrastering is niet bepaald even boeiend als een heg of houtwal, maar soms kun je daaraan ook nog wel wat beleven. Aan de noordrand van Niersen loopt, langs een zandweg die loodrecht op de Elburgerweg staat, een hoge omheining, waarachter een stuk rustgebied van het Kroondomein ligt. Die omheining bestaat uit een 1.75 meter hoog rasterwerk, waar prikkeldraad bovenop ligt en waarboven nog eens drie lijnen prikkeldraad zijn gespannen met onderlinge tussenruimten van zo'n 15 tot 25 cm. Aan het onderste prikkeldraad en ook wel eens aan de lijn daarboven zijn soms op enkele plaatsen (eens vond ik er vier) kleine plukjes bruin of grijsbruin haar te vinden, die aan een "doorn" van het prikkeldraad vastzitten. Hier is dan een vos tussen de twee lijnen door gekropen na zich eerst springend tot boven op het 1.75 meter hoge rasterwerk gewerkt te hebben. Het is vooral grijsbruin buikhaar dat je vindt. Soms kun je ook wel zien van welke kant hij of zij kwam, doordat de prikkels verschillende kanten uit staan: De prikkel die het plukje haar gepakt heeft, wijst de kant aan waar de vos vandaan kwam (ik lijk Old Shatterhand wel!). Dat je zulke sporen van klauterpartijen van een vos hier wel eens kunt vinden, had ik van de jachtopziener gehoord. Deze verwijdert af en toe wel eens die plukjes haar die hij vindt om na te gaan of het grensverkeer van de vos(sen) nog doorgaat. Later vond ik dan weer nieuwe.

P.Groen.



Uit Natuurklanken 1981

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas



www.editoo.nl

Indien onbestelbaar retour: Norelholtweg 4, 8161NA EPE

